

УДК37.014.7

Устинова Наталія Валентинівна

директор гімназії №1 Херсонської міської ради,
кандидат педагогічних наук, доцент,
заслужений учитель України

ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКЕ УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ В УМОВАХ РОЗБУДОВИ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ

***Анотація.** У статті розглянуто теоретичні та методологічні засади державно-громадського управління освітою в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні, розкривається соціальне призначення демократичної системи управління та процес її розвитку, визначаються мета, завдання та основні принципи співпраці в організації освітнього середовища регіону, запропоновано шляхи формування демократичних взаємовідносин управлінців і громадянського суспільства в реформуванні регіональної системи освіти.*

***Ключові слова:** регіон, освітнє середовище регіону, громадянське суспільство, державно-громадське управління освітою, реформування регіональної системи освіти.*

Устинова Н. В. Государственно-общественное управление образованием в условиях построения гражданского общества в Украине: региональный аспект

***Аннотация.** В статье рассмотрены теоретические и методологические основы государственно-гражданского управления образованием в условиях построения гражданского общества в Украине, раскрывается социальное предназначение демократической системы управления и процесс ее развития, определяются цель, задачи и основные принципы сотрудничества в организации образовательной среды региона, предложены пути формирования демократических взаимоотношений управленцев и гражданского общества в реформировании региональной системы образования.*

***Ключевые слова:** регион, образовательная среда региона, гражданское общество, государственно-общественное управление образованием, реформирование региональной системы образования.*

Ustynova N. V. State-Public management by education in the conditions of construction of civil society in Ukraine: regional aspect

***Annotation.** In the article theoretical and methodological bases of state-civil government education in the conditions of construction of civil society in Ukraine are considered, social destiny of democratic control system and process of its development, aims, tasks and basic principles of collaboration in organization of educational environment of region, are determined, the ways of forming of democratic mutual relations of civil servants and civil society are offered in reformation of the regional system of education.*

***Key words:** region, educational environment of region, civil society, state-public management by education, reformation of the regional system of education.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Вітчизняна освіта має розвиватися як відкрита і єдина державно-громадська система, у якій

неухильно розширюється участь суспільства у виробленні, ухваленні та реалізації політико-правових та управлінських рішень, виокремлюються й узгоджуються державна і громадська складові в діяльності всіх управлінських структур у сфері освіти [8]. Курс на розвиток громадської складової в загальній системі управління освітою закладено в Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року, схваленій Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [4]. Прийняття цього стратегічного документа спричинено потребою докорінних змін, спрямованих на суттєве підвищення якості і конкурентоспроможності освіти, вирішення стратегічних завдань, що стоять перед національною системою освіти в нових економічних і соціокультурних умовах, інтеграцію її в європейський і світовий освітній простір [4]. У цьому зв'язку неабиякого значення й актуальності набуває система державно-громадського управління освітою, особливо в контексті розбудови в Україні громадянського суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Останнім часом до проблеми державно-громадського управління освітою зверталися Л. Гаєвська [1 та ін.], І. Лопушинський [2, 3 та ін.], Г. Годосова [6], Л. Юрчук [8 та ін.] та інші науковці, у чиїх працях зокрема висвітлюється історичний досвід становлення системи державно-громадського управління освітою, досліджуються теоретико-методологічні засади та механізми державно-громадського управління системою освіти, вивчається громадянське суспільство як основа розвитку державно-громадського управління освітою, показано сучасні шляхи розвитку державно-громадського управління освітою як у Європейському Союзі, так і в Україні.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас у дослідженнях цих та інших авторів належним чином не висвітлюються питання державно-громадського управління системою

регіональної освіти, особливо в умовах децентралізації державного управління, ініційованої 2014 року новою українською владою.

Формування цілей статті. Зважаючи на таку постановку питання, нами й було взято за мету показати регіональний аспект державно-громадського управління освітою в умовах розбудови в нашій державі громадянського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до Стратегії державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергових заходів щодо її реалізації [5] пріоритетами державної політики є “забезпечення участі інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації державної, регіональної політики, зокрема, шляхом... проведення регулярних консультацій (діалогу) із громадськістю з найважливіших питань життя суспільства і держави” [5], зокрема і щодо галузі освіти.

Національна стратегія розвитку освіти України на період до 2021 року [5] визначає основні напрямки, пріоритети, завдання і механізми реалізації державної політики в галузі освіти, зокрема й укорінення системи державно-громадського управління освітою.

Аналіз цих та інших державних документів засвідчує, що освітня політика передбачає діяльність влади на принципах державно-громадського управління освітою, що стане запорукою побудови громадянського суспільства, насамперед на регіональному рівні.

Водночас у регіональній освіті залишається значна кількість деформацій, невідповідностей новим воєнним, політичним, економічним і соціальним реаліям сьогодення. Становлення громадянського суспільства в Україні, демократизація освітньої галузі супроводжуються поглибленням соціального розшарування громади, через що скорочуються можливості здобути якісну професійну освіту для різних суспільних верств, що ставить під загрозу принципи доступності освіти та рівних можливостей.

Причинами такого тривалого і болісного становлення системи державно-громадського управління освітою на регіональному рівні насамперед є відсутність потрібної нормативно-правової бази, достатньої прозорості дій влади, певна ізольованість нечисленних органів освітнього самоврядування, відсутність систематичної і системної роботи з виявлення та підготовки активу освітнього самоврядування, відсутність системи підготовки і підвищення кваліфікації педагогічних кадрів у структурі самоврядування для роботи з громадськими інституціями тощо [8].

На управління освітою суттєво впливає глобалізація та перехід до інформаційного суспільства (у видимій перспективі – до суспільства знань), що прискорює процес демократизації управління, розвиває методи взаємодії з громадянами, у той же час управлінці втрачають одноосібну владу, залишаючись при державно-управлінській діяльності.

Процес державно-громадського управління освітою суттєво стримує відсутність мотивації до активної роботи в кандидатів від громадськості до органів державно-громадського управління, не сприяє його розвитку і лобювання популістських управлінських ініціатив, що дублюють позиції адміністрації або використання громадських організацій для підтримки адміністративних рішень. На утвердження державно-громадського управління освітою негативно впливає відсутність необхідної компетентності представників громадськості, що допускає небезпеку розвитку непрофесіоналізму в системі державно-громадського управління освітою [8].

Розглядаючи сучасний стан становлення громадянського суспільства на рівні регіонів, слід визнати його як початковий етап розвитку інститутів громадянського суспільства та досить низький стан громадянської культури і громадянської активності населення. Нерозвиненість громадянського суспільства в регіонах простежується в загрозово низькому рівні залучення громадян до організованої діяльності щодо проблем освіти і надзвичайно низькій її ефективності. Позиція громадського управління освітою чітко не

визначена, його впровадженням займається сама освіта, тому державно-громадське управління освітою в різних умовах формується по-різному.

Водночас аналіз стану освіти на регіональному та місцевому рівнях свідчить, що в умовах сьогодення постає нагальна потреба вдосконалювати та доповнювати методологічні підходи до поширення можливостей державно-громадського управління і формування стратегії розвитку освіти регіону, оскільки традиційна освіта вже неспроможна вчасно і адекватно реагувати на гострі проблеми сьогодення і повною мірою задовольняти їх. Державно-громадське управління вимагає перегляду механізмів управління освітою на рівні регіону. Для його організації, зокрема, слід розробити технологічний комплекс, у якому мають поєднуватися зусилля регіональної влади і територіальної громади.

У той же час в умовах сьогодення поступово посилюється залучення громадян, неурядових організацій до участі в ухваленні управлінських рішень, розробці регіональної освітньої політики. Влада хоч і повільно, але все ж таки стає партнером громадських структур, змінюється співвідношення централізації та децентралізації на користь останньої.

Зв'язки з громадськістю як технологія взаємодії передбачає встановлення рівноправного діалогу, за якого можливий облік інтересів і побажань населення як рівноправного учасника процесу управління, що покликані налагодити механізм використання комунікативного потенціалу. Лише участь громадян сприяє вдосконаленню діяльності та розвитку сфери освіти через оцінку та реалізацію прийнятих програм, спрямованих на модернізацію і демократизацію галузі освіти. Її участь потрібна для вдосконалення змісту, організаційної структури, форм і методів освітньої діяльності та управління нею.

У цьому зв'язку перед українською владою постає нагальне питання щодо підтримки інституалізації механізмів громадського управління і формування незалежної експертної спільноти та використання моніторингу

регіонального, всеукраїнського і європейського досвіду щодо участі громадськості в управлінні та контролі освіти.

Існує нагальна потреба в розробці теоретичних засад регіональної системи освіти, у науковому усвідомленні її впливу на рівень виконання всіх функцій у зв'язку з посиленням ролі регіонів в регулюванні життя громади.

Дієвим шляхом сприяння становленню нового типу управління є підтримка позитивного досвіду нового демократичного підходу, його пояснення, узагальнення, поширення. Це стає можливим через створення інституту соціального партнерства органів управління та їх соціального оточення через механізми дії освітніх округів, акумулюючи матеріально-технічні, фінансові, кадрові ресурси установ територіальної громади. З цією метою слід посилити процеси демократизації взаємовідносин, що сприяють розвитку громадянських інститутів, які можуть запропонувати механізми узгодження дій у регіоні з метою випереджального розвитку освітніх систем у час становлення громадянського суспільства та формування прозорих взаємовідносин між державою, громадою та системою освіти. Усе це зумовлює інтенсивну і складну взаємодію за рахунок принципів децентралізації в розвитку освіти. Дії названих чинників виявляються довготривалими і формують певну логіку становлення державно-громадського управління системою освіти.

Нині увага науковців має бути зосереджена на науково-теоретичному обґрунтуванні системи організаційних форм та інструментів державного управління освітою з урахуванням вимог Європейського Союзу на основі принципів доступності до якісної освіти для всіх громадян; відкритості системи освіти та управління освітою, що передбачає стимулювання ініціативи та відкритого діалогу з громадськістю; диференціацію функцій управління освітою за рівнями управління; політичну та фінансову підтримку державними органами, органами місцевого самоврядування, підприємствами,

громадськістю й окремими особами освіти як пріоритету соціально-економічного розвитку [8].

Співпраця між державними та громадськими інститутами в системі освіти проводиться на засадах паралельного співіснування, а не на основі взаємодопомоги. Такі форми участі громадськості, як партнерство, делегування повноважень та громадський контроль означають реальну участь громадськості в підготовці та ухваленні владних рішень щодо сфери освіти. Водночас громадський контроль є найвищою сходинкою на щаблях громадської участі. За умов державно-громадського управління освітою територіальну громаду слід сприймати як стейкхолдера – замовника та споживача освітніх послуг, зацікавленого у високому рівні якості освіти і готового для цього зробити свій внесок у її розвиток.

Громада бере на себе відповідальність за ресурсне забезпечення, здійснює матеріально-технічну та науково-методичну підтримку регіональної освіти, вона визначає напрямки діяльності органів управління освітою спільно з колективом, постає соціальним партнером і є координатором освітніх програм, надає спонсорську допомогу та здійснює контроль за фінансами, ресурсами, якістю освіти.

Водночас державно-громадське управління освітою потребує дальшого розвитку, більшої динамічності, нової якості, оскільки важливість розв'язання проблеми державно-громадського управління освітою зумовлена не лише державною політикою країни, а й реальними потребами та інтересами громади, усіх учасників освітнього процесу.

Висновки з даного дослідження. Отже, основним механізмом ефективної реалізації державно-громадського управління освітою на регіональному рівні в умовах розбудови громадянського суспільства в Україні є організація її діяльності на основі нового організаційно-управлінського алгоритму, що містить у собі аналіз особливостей освітнього середовища відповідно до завдань і перспектив регіональної політики;

визначення концептуальної бази управління на основі співпраці, можливостей теоретичного підходу із завданнями розвитку регіональної освіти; перегляду функцій управління і визначення механізмів їх реалізації відповідними структурами конкретного органу управління.

Перспективи подальших розвідок. Подальші дослідження порушеної нами в статті проблеми стосуватимуться науково-теоретичного обґрунтування системи організаційних форм та інструментів державно-громадського управління освітою з урахуванням вимог, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [7].

Список використаних джерел:

1. Гаєвська Л. А. Розвиток державно-громадського управління загальною середньою освітою в Україні (друга половина XIX – початок XX століття) : дис. ... докт. наук з держ. упр. : 25.00.01 / Л. А. Гаєвська– К., 2010. – 485 с.
2. Лопушинський І. П. Громадянське суспільство як основа розвитку державно-громадського управління освітою / І.П.Лопушинський // Державно-громадське управління сучасним закладом освіти: матеріали четвертої обласної науково-методичної конференції (14 грудня 2010 р., м.Херсон) / за ред. І.Я.Жорової, В.Ф.Петрова, К.М.Товстухи. – Херсон: РПО, 2010. – С.127-130.
3. Лопушинський І. П. Питання державно-громадського управління освітою / І.П.Лопушинський // Акмеологія в Україні: теорія і практика: збірник наукових праць / редкол.: Огнев'юк В. О. та ін. – К., 2013. -№23.– С.70-73.
4. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року: Схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/ru/documents/15828.html>
5. Про Стратегію державної політики сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні та першочергові заходи щодо її реалізації: Указ Президента України від 24 березня 2012 року №212/2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/documents/14621.html>
6. Тодосова Г.І. Шляхи розвитку державно-громадського управління освітою в Україні: європейський досвід та українські реалії / Г.І.Тодосова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.academy.gov.ua/ej/ej11/texts/10thidur.pdf>
7. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535
8. Юрчук Л. М. Теоретико-методологічні засади та механізми державно-громадського управління регіональною системою освіти: монографія / Л.М.Юрчук. – Вінниця: ПП Балюк І.Б., 2012. – 400 с.

Statement of the problem. Patriotic education should be developed as an open and unified state and social system in which society is steadily expanding

participation in the formulation, adoption and implementation of political, legal and administrative decisions, consistent and distinguished public and social components in all activities of management structures in education [8]. The course of the development of social component in the overall system of education can clearly be seen in the National Strategy for the Development of Education in Ukraine up to 2021, approved by the Decree of the President of Ukraine on June 25, 2013 №344 / 2013 [5]. The adoption of this strategic document due to the need for radical changes aimed at significantly improving the quality and competitiveness of education, the strategic challenges facing the national education system in the new economic and cultural conditions of its integration into European and world educational space [5]. In this regard, the system of public education and public administration, especially in the context of building civil society in Ukraine is extremely important and urgent.

Urgency. International experience shows that the nature of the interaction between government and communities depends on the form of government, state government, self-awareness of citizens' rights and opportunities, historical development and other factors. The content and focus of education authorities always depends on the political intentions of the state and the people who realize them. Department of Education, which was held in its long historical development path, reproducing the processes occurring in the community, in modern terms of development of democratic society and the decentralization of power appears as a driving force for the transition to state-level public administration.

The purpose of the article – to highlight the regional dimension of state and public administration education in developing of our country civil society and decentralization.

Our task was to study. In this context, we set a goal to identify regional features of the democratization of education, the impact on community education management mechanisms and trends in the formation of a new style of

management which result in terms of understanding and cooperation between the government and the community in the implementation of educational reforms.

Summary. The article deals with theoretical and methodological foundations of public education and public administration in terms of civil society in Ukraine, the social purpose of democratic system and the process of development are revealed, goal, objectives and basic principles of cooperation in the educational environment of the region, the ways of formation of democratic relations managers and civil society in the reform of the regional education system are defined.

Conclusion and outcomes. Thus, the main mechanism of effective implementation of public education and public administration at the regional level in terms of civil society in Ukraine is organizing its activities based on the new organizational management algorithm that includes analysis features of educational environment in accordance with the objectives and prospects for regional policy; definition of a conceptual framework based on management collaboration capabilities of the approach to the tasks of regional education; view of management functions and the mechanisms of their implementation specific relevant structures of the administration.